

Зміст

УВЕРТЮРА

5

Частина перша

ДРАБИНА ЯКОВА, ЩО ВЕДЕ ВНИЗ

13

Частина друга

ГОЛУБИ МРІЇ з ЧЕРВОНИМ ВИЛИСКОМ

157

Частина третя

БОЇ БЕЗ ПРАВИЛ

249

ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ

287

Я знаю, що геть нічого не знаю,
але тішуся тим, що хтось не знає більше за мене.

Авторка

Існував вірний і простий спосіб потамувати мої муки,
навіть позбутися їх: перетворити їх на загальну мороку.

Меша Селімович «Дервіш і смерть»

УВЕРТЮРА

Боже мій, що коїться на білому світі! Жах! — думаю я, або не я, а тітка, що репетує вранці під вікнами! Кудлата, горлата, в міру біснувата і не в міру правдива. Контральто! Фраза вже підвішена у просторі і по ній стріляють. А що? Така собі мішень. Шкварте, вправляйтеся у влучності. Одна тітка кричить-протестує знизу, інша ратує проти протесту зверху. Третя жбурляє з вікна бомбу власного виплеканого обурення — квітку в горщику. Б'є по безладдю і робить його ще жахливішим. Какофонія!

Гаразд. Не хвилюймося. Дивімося рівно. Жити хочемо?

Привітаймо протестний електорат. Помахаймо ручкою. Будьмо в тренді. В усьому світі бомблять, висаджують у повітря, ріжуть, рубають. Тріски летять не в одне допитливе око.

Але будь-якому кошмару передує причина. Цей світовий хаос — наслідок. А потрібно що? Потрібно цей хаос упорядкувати, дати всьому лад.

Яка наївність, скажете. І матимете рацію. Століттями копають, шукають причину закорінених і розгалужених наслідків, що розсіялися по всьому світові, та марно. (Згадаймо вольтерівського Пангоса.) Так і вмирають, не зрозумівши чому.

ЧОМУ? Дитяче запитання, що залишається без відповіді і застигає у вигляді посмертної маски на обличчі чергової епохи, що минає.

Хто ми?

Вибачте, не відрекомендувалася. Я — авторка. Імені свого називати не буду. Воно вам все одно нічого не скаже. А ще я

героїня цього роману, у якого немає назви. Поки що. Крутиться в голові кілька варіантів: «Чергове пришестя пролетаріату», «Аргументована катастрофа», «Мрії із сахарозою». А якщо брати вищу ноту, то — «Кохання як ніколи». Отже, назва, яку ви бачите на обкладинці, наразі ще не знайшлася. Кохання в романі хоч і не так багато, але вистачає, проте в житті його завжди обмаль.

Мені дуже самотньо сьогодні. Але хіба я смію нарікати, коли всі ми, тобто кожен з нас, самотні в принципі, і це важко заперечувати. Ми — світ, кожен з нас — планета, окрема біосистема. Рухаємося за невідомо ким означеними траєкторіями, завдяки вродженій функції розрізняти розставлені особисто для тебе розпізнавальні знаки.

Ось, приміром, Я. Моє умовне «я» йде вулицею. Повз рухаються люди. Я вихоплюю поглядом велику сіру пляму — одного з перехожих. Кашемірове пальто. І все. Пальто є, людини немає. Слідом за мною йде інше «я» — не моє. Воно дивиться трохи вище і бачить трохи більше — окрім сірої плями, бачить ще й червону. Фланелевий шарфик. Але людини все ще немає. Ні для мене, ні для того, іншого, людина ця не народилася і, можливо, не народиться вже ніколи. Гарантії на нову зустріч із нею в майбутньому ніхто не надає. Можна так само дивитися і на нерухомі об'єкти. Приміром, будинок. Я бачу будинок. Відчуваю, що його треба скоріше оминати — чи то через бурульки, чи то через тріщину на фасаді, через що саме — не має значення. Я прискорюю крок і тікаю від цього страхітливого будинку. Це будинок-небезпека. А ось інше «я» ступає м'яко, з ніжністю дивиться на будинок і входить у нього легко, наче в утробу. Це його будинок. Будинок-захист. А об'єкт той самий. Просто у різних людей він викликає різні емоції. Але чи справжні ці емоції? Звідки цей сигнал тривоги або, навпаки, спокою? Чи означає це, що будинок-небезпека *тебе* не скривдить, а будинок-захист *його* не вб'є?

І людина розпадається під поглядами інших людей на кількість цих поглядів, і будинок множиться, розпадаючись на безліч будинків. Перехожі дивляться або не дивляться на нього теж по-різному. Для одних він — наче в серпанку, для других — холодна порожня коробка. А для третіх, тих, що будували його, він — предмет гордості.

Ті ж, хто відвідують цей дім як гості, вважають його досить теплим і навіть говірким. Тільки розповідає він кожному своє.

Ну і зазвичай для тих, що живуть в домі, він — як зручний чобіт, який і у стоптаному вигляді не стає об'єктом зневаги.

Кількість уявлень, що розпалися на молекули, множиться з величезною швидкістю. Хтозна, може, і життя на землі існує доти, доки множаться ці молекули.

Один з цих будинків, можливо, вас зацікавить. Зверніть увагу — звичайна стара дев'ятиповерхівка з потертим фасадом. Це тепер мій будинок. А якщо точніше сказати, це тепер мій чужий дім.

Мені потрібно було цілих півтора року, щоб зрозуміти, що в ньому мало не на кожному поверсі причаїлися переселенці. Наче таргани. І я одна з них, як, власне, і моя молодша подруга Олександра, з якою ми живемо в одному під'їзді і яка, сама того не очікуючи, стала головною героїнею мого роману.

У Саші є чоловік — це Макс. І є людина, яку вона любить, — це Тимофій.

Макс міцної статури, середнього зросту, з великим черепом, лисячими очима і різким коротким поглядом. Можливо, таким зневажливим поглядом він обдаровує тільки мене. Він явно не радий нашій дружбі з Олександрою. Але я його не боюся, дарма що він тренер з боксу. Тренує діточок. Швидше, це він боїться мене, тому що за весь час нашого спільного проживання в одному під'їзді він жодного разу не заговорив зі мною. Його поведінка свідчить про те,

що він відчуває загрозу, яка йде від мене. Може, й небезпідставну. Коротке «здрасте» і швидкий стрибок у довжину. Я не встигаю відповісти, як він вже опиняється на відстані двох метрів від мене. Я навіть припускаю, що він зробив Саші суворе попередження, щоб вона ніколи не впускала до себе в дім цю чудну тітку. Саша, звісно, впускає, коли Макса немає вдома. Але переважну частину часу ми проводимо з нею в дружніх бесідах за чаєм у мене на кухні.

У мене є родина. Велика родина. Але я виселила найрідніших за територію свого роману, щоб не втратити. А то хіба вгадаєш, куди мене заведе фантазія і до кого я відправлю на побачення свого чоловіка? Тож тепер вони в мене двічі переселенці.

А я, як управителька орендованої території, стежу за тим, щоб усі мої герої залишалися на своїх місцях. Я їх вчу, лікую, іноді домовляюся зі Смертю, усуваючи окремих суб'єктів, адже навіть епізодична дійова особа потребує пояснення власної присутності у світі невинуватих випадковостей.

Так, ледь не забула. Саша теж трішки пише. Вона надає перевагу малим оповіданням і дуже любить читати їх вголос. А я, як піонер, завжди готова слухати.

Перші два роки після початку війни добрі люди нас, переселенців, підгодовували. А потім перестали — щоб не плодилися. «Розвелось їх тут!» — цю фразу доводилося чути не тільки нам з Олександрю.

Вижили найстійкіші. Решта розповзлися на всі чотири вітри, надихавшись дихлофосом і щедрими обіцянками держави. Тепер їх «обробляють» на чужих територіях.

Наді мною на четвертому поверсі живе психопатка. Не переселенка, слава Богу. Вона час від часу викидає з вікна якісь ганчірки, кульки, горщики. Загалом все, що трапляється під гарячу руку. Ці речі часто не долітають до землі, а зависають на дереві. Під вікном росте величезний розлогий клен. Одного разу в поліе-

тиленовому пакеті заплуталася ворона, що сиділа на гілці. Вона голосно каркала, намагаючись вивільнити голову, а психопатка каркала їй у відповідь і сміялася. Нарешті ворона впала з гілки і вдало приземлилася на скинуту незадовго перед тим дитячу ковдру. Ймовірно, це і врятувало їй життя. Змахнути крилами і злетіти їй ніяк не вдавалося.

Я гіперболізувала побачене. Я немов наділа окуляри для стереоскопічного кіно, відмотала назад плівку і переглянула цей неймовірний сюжет ще раз: психопатка звисілася з вікна, витягнулася в довжину і перетворилася на кобру. Їй надзвичайно хотілося злапати ворону і скинути її на землю. Вона зігнулася у своєму пристрасному бажанні, роздула капюшон і, нарешті, зробила різкий кидок. Але цим випадком вона лише розіграла вітер, і ворона в останню мить ухилилася від її ймовірних смертельних обіймів. Після цього був ще один епізод. Тільки-но ворона вивільнила з поліетиленового пакета голову, пішов дощ. Пішохідною доріжкою йшли мама з хлопчиком. Хлопчик, побачивши ворону, закричав: «Мамо, мамо, дивися, ворона в плащі!» Так ворона стала його головною героїнею.

Я подумала: а раптом це не простий хлопчик, а майбутній режисер?

Переїзд

Спробую позначити місто, що я покинула, але яке ще не встигло стати мені чужим, якою-небудь літерою, як це робили Гоголь та деякі інші письменники. Щоправда, в їхньому спільному вжитку була єдина буква N. Хоча бувало і дві.

Чи, може, вказати його повну назву? Сумніваюся. Це вже не те місто. Як воно може бути тим, тодішнім, якщо в ньому немає мене? Та й пишу я не репортаж — роман. Пошукаю краще свою букву. Я знаю, що мені буде непросто це зробити, тому що мої нинішні друзі-письменники вже всі кращі літери розібрали.

І все ж прогуляюся алфавітом. Ось літера «М». Вона, гадаю, ще нікого не зацікавила. І я здогадуюся чому. Але ж до неї можна приєднати ще двійко літер і нейтралізувати першу, що в моїй уяві відгонить загрозою. Вийде місто МАМ або МЕМ. Непогано ніби.

Так, напевно, і зроблю.

Місто МАМ — мала батьківщина. Не буду красти назву в Леоніда Ілліча — не «Мала земля».

МАМ — мати, матриця, мантия. Ці образи ти намагаєшся стиснути в уяві до кулачка, до розміру свого серця, маєш намір прихопити їх із собою, наче зарядний пристрій, щоб потім приєднатися до нового простору і підзарядитися тим кращим, що було з тобою на тій території.

Хтось шепоче тобі на вухо: «Тільки не оглядайся! Бачиш соляні стовпи? Це ті, що озирнулися. Вони залишилися на лінії розмежування. Вони тепер демаркаційна лінія. Їхніми тілами зміцнюється новий кордон».

Вночі тут страшно. Соляні стовпи світяться і гудуть. Але не так, як заводські гудки. Заводські гудки — свідчення живого життя. А цей підземний гул із глибин Землі — ніби про допомогу воляють тисячі голосів, що зливаються воедино. Хоча звуки, що вивергають стовпи, й не такої потужності, як звуки пекла з Кольської свердловини, але все ж... Зверніть увагу на ці місця, де, здавалося б, незначні подуви вітру та звукові вібрації можуть спричинити активний рух малих літосферних плит.

Знову чую шепіт: «Поспішай! Тут пролягає духовний сейсмічний пояс країни».

«Ого!» — думаю я. А шепіт у відповідь: «А що ти хотіла? Тут тобі не Пангея¹». Відповідаю гідно: «Тільки не треба лягтися! Добре?»

¹ *Пангея* — надконтинент, який об'єднував у собі всі сучасні материки; існувала 250 млн років тому.

Нічого я не хотіла. Як там у Марка Аврелія? “Роби, що маєш робити, і здійснився те, що судилося!” Струсоне так струсоне! Літосфера — не літературна сфера, де бодай якось можна керувати стихією.

Встигну. Головне, що літаки тут вже не літають».

Шепіт присвиснув, потім зашипів і поповз у невідомому напрямку.

За нашими чаюваннями Саша встигла розповісти мені про все своє минуле життя. Минуле — це те, що залишилося там, за лінією розмежування, до того, як вона стала переселенкою і ми з нею познайомилися. Ми виявилися землячками, хоча ніколи раніше не зустрічалися в тому, покинутому мною житті. На другий тиждень нашого знайомства ми перейшли на «ти», попри велику різницю у віці. Тепер вона звіряє мені свої потаємні думки, віддає їх на тлумачення, і моє серце чуйно приймає їх.

Скажу одразу, що я багато в чому погоджуюся з нею, інакше як би ми могли подружитися.

Місто Київ — тепер моє місто. Щоправда, не цілком. Тільки один район. Решта районів відомі мені радше по станціях метро, хоча я ні в кресленнях, ні в картах не розбираюся. Просто я найчастіше прогулююся підземним Києвом.

А живемо ми на Виноградарі, на вулиці Світлицького, недалеко від проспекту Правди.

Правда — гарне слово. Правду ми любимо, цінуємо і пам’ятаємо.

Я згадую маму, згадую радянські часи, коли у нас у всіх, бідних і багатих, розумних і недоумкуватих, сильних і слабких, було багато спільного. Ми читали разом одну газету «Правда», дивилися одну й ту саму програму «Время». Нам з кожним стороннім було про що поговорити. Воно й не дивно. У нас на всіх була одна тепла ватяна ковдра — одна суцільна неправда.

Ви, напевне, вже змерзли?

Я б покликала вас у гості, але сьогодні глибока осінь, а у мене з раннього ранку немає води і світла, немає тепла, та й місця для вас у мене, вибачте, теж немає.

А газетку ми тоді використовували за призначенням. У студентські роки накривали нею стіл в «общазі», щоб виставити на нього закуски, різали її на квадратики і вішали в туалетній кімнаті. Зрозуміло, щоб читати. (Тут доречним буде сміх.)

Головне — у мене є ще сили на моїх героїв. Внутрішні резерви, так би мовити. Я, як фея, махну чарівною паличкою — і засяє світло, і поллється вода.

Я заварю чай, увімкну комп'ютер, і мої герої, хоч де б вони перебували, одразу вийдуть з вами на зв'язок.

ЧАСТИНА ПЕРША

ДРАБИНА ЯКОВА, ЩО ВЕДЕ ВНИЗ

Діагностика і лікування хвороби здійснює лікар. Він, згідно з рекомендаціями спеціаліста, дає своїй жінці необхідні медикаменти, які вона повинна приймати регулярно. Крім того, лікар може порекомендувати спеціальні фізичні вправи, які допоможуть знизити вагу жінки. Важливо пам'ятати, що лікування повинно бути комплексним і тривати достатньо довго, щоб досягти стабільних результатів. Якщо жінка не дотримується рекомендацій лікаря, це може призвести до погіршення стану здоров'я.

Важливо пам'ятати, що лікування повинно бути комплексним і тривати достатньо довго, щоб досягти стабільних результатів. Якщо жінка не дотримується рекомендацій лікаря, це може призвести до погіршення стану здоров'я. Крім того, жінці потрібно регулярно відвідувати лікаря для контролю стану здоров'я та корекції лікування за необхідності.

Крім того, жінці потрібно регулярно відвідувати лікаря для контролю стану здоров'я та корекції лікування за необхідності. Важливо пам'ятати, що лікування повинно бути комплексним і тривати достатньо довго, щоб досягти стабільних результатів.

Важливо пам'ятати, що лікування повинно бути комплексним і тривати достатньо довго, щоб досягти стабільних результатів. Якщо жінка не дотримується рекомендацій лікаря, це може призвести до погіршення стану здоров'я.

Крім того, жінці потрібно регулярно відвідувати лікаря для контролю стану здоров'я та корекції лікування за необхідності. Важливо пам'ятати, що лікування повинно бути комплексним і тривати достатньо довго, щоб досягти стабільних результатів.

Усім править випадок. Знати б ще, хто править випадком.

Станіслав Єжи Лець

Теперішній момент тримає всі наступні у своєму кулаці.

Аскольд Мельничук, «Посол мертвих»

Випадкова не випадкова зустріч

Місто МАМ, 2013 рік, березень

Звичайний гомо сапієнс, на ім'я Тимофій, загалом розумник, дотепник, трохи соромітник і трішечки цинік, вчора вдень випадково, у *тривозі мирської суєти*, зустрів свою шкільну любов, на ім'я Олександра. Саша, Сашуня. Десять років минуло... Поспішав дуже:

— Погостювати приїхала? — і, не очікуючи відповіді: — Навдовго?..

Саша поїхала з рідного міста одразу після закінчення школи. Та де там поїхала — полетіла, наче перелякана птаха, приголомшена байдужістю, як вибухом.

Так сталося, що на випускному вони посварилися. Він тоді випив зайвого, упадав за її подружками, буквально падав їм у руки. Саша ревнула. Вона плакала, а він сміявся. Її ніби контузило, а він цього навіть не помітив...

— Нема в кого гостювати. Назавжди, — і пильно подивилася йому в очі. — Взагалі-то я вже два роки тут. А ти не знав?

— Не знав. Мене давно не було в місті. А мобілки в тебе, виходить, немає? — насмішкувато вимовив він.

— Жартуєш?.. Гарзд, записуй номер...

Він метушливо поглядав у бік зупинки. Туди вже мала підїхати машина.

— Бачу, поспішаєш? — Саша поправила шарфик, що зїхав набік.

Йшов мокрий сніг. Велика сніжинка впала їй на ніс і одразу ж розтанула.

Він дійсно вже спізнювався на зустріч із діловим партнером:

— А ти нічого собі — у формі, — кинув наостанок...

Елегантне пальтечко. Локон, що випав з-під беретки. Черевички на міцних підборах. Саша не любила шпильки. Незважаючи

на перешкоди верхнього одягу, він, як єврейський кравець, вмить обміряв її поглядом: безпомилково виміряв талію, ділянку грудей, стегон. Здавалося, що огляд цей тривав вічність. Але це не так. Скажу чесно, що на прочитання цього абзацу ви витратили набагато більше часу. А ті частки секунди... (долучаймося з вами до цієї вселенської таємниці) їх, уявіть, взагалі не було — ні для оточення, ні для механізмів, що контролюють час. Вони випали, травмувавши простір, прокололи його і враз повернулися до свого попереднього стану.

Один тільки відблиск — і все. Але це не означає, що згодом з цього самого місця не почне відлік свого таємничого існування маленька чорна цятка — ненаситна чорна діра, здатна до поглинання або, скажімо м'якше, до заманювання в себе всього, що трапляється на її шляху...

Два роки тому повідомлення про загибель батьків несподівано повернуло Сашу в її рідні краї. За ці роки вона закінчила університет у столиці і встигла попрацювати у столичній школі. Але смерть найближчих людей кинула її в порожнечу, яка то стискала день у день, то відпускала на якийсь час. Саша ніби з чиєїсь злої волі опинилася у бливеті. Знаєте, є така ілюзорна оптична фігура. Її ще називають «диявольська вила» або «диявольський камертон». Дві протилежні перспективи... Саші на той час здавалося, що у неї перспективи в житті вже не буде жодної. Що вона вже сама і є цей самий бливет. Що їй ніколи не вдасться повернути своєму тілу і душі форму, яка відповідала б реальності. Що її, тодішню, тепер не бачить ніхто, тому що «мама немає». І це назавжди. А жити ілюзіями їй не хотілося.

І тут з'явився Макс. Одружившись, він забрав Сашу з цієї циліндричної порожнечі і перемістив у свою, яка здавалася дещо просторішою. У ній було багато туману, проте ніяких циліндрів і конусів. Не було навіть за що зачепитися. Якщо говорити побутовою мовою, то це як з комори переселитися до однокімнатної квартири.

Чоловіка вона не любила. Це мінус (-) — незагоєна подряпина. Але їй з ним було спокійно. Це плюс (+) — добровільний хрест. Чоловік був підкреслено добрим до неї: дозволяв їй заповнювати цю нову пустоту на свій розсуд. І вона заспокоїлася. У мамину квартиру впустила квартирантів і перебралася до нього. Його мало цікавило мистецтво, але він не заважав їй оживляти порожні стіни картинами своїх улюблених художників — друзів і не тільки, ходити на літературні вечори, в театри. Іноді, але це бувало вкрай рідко, він міг навіть супроводжувати її.

Сидіти вдома було несила. Не вистачало повітря. Учителювати не хотілося. Був певний досвід. Та й краще їй зажди було серед книжок, а не серед людей, тому, зайшовши до подруги в бібліотеку і почувши про вакансію, погодилася, не роздумуючи.

Насправді проблем з учнями у неї ніколи не було. Але навчати — особлива стихія. І вона виявилася для неї некомфортною. Напучувати, нав'язувати чиїсь уявлення — це не про неї. Вчитися — так, чудово! Вчити — страшно, особливо коли перед тобою неповнолітні. Тут особливий талант треба мати. Повернути чуже сприйняття в інший бік — це все одно, що повернути річку. Греблі, греблі, звідусіль греблі — це ж неприродний процес. Та чи хоче цього Господь?

Вибачте, питання про Господа тут випадкове. Саме це слово в устах окремих маловірів давно вже перетворилося на вигук. Вистрибує з рота, як чмих, або шкоринка хліба, якою збуджений базікало похлинувся в екстазі, але несподівано врятувався завдяки своєму опонентові, котрий з величезним задоволенням відстукотів у нього на спині своє дружнє «не-на-вид-жу!». Смерть, що застрягла у горлі, кілька разів каркнула заради пристойності і стрімголов вилетіла у вікно. Наелектризована, вона врізалася у величезну чорну хмару, розірвавши її надвоє. Пролився дощ. Стосунки між співрозмовниками очистилися.

І ще одне. Чи не здається вам дивним таке запитання: а що ви думаєте про героя? Якщо, приміром, відповісти, що я люблю